

Glazbeni život Zagreba početkom našeg stoljeća

Viktor Boić

(*nastavak*)

Glazbena je škola imala tri vrste đaka: redovite, izvanredne i frekventante. Oni koji su se željeli posvetiti glazbi morali su kao redoviti đaci uz svoj glavni predmet upisati i sve teoretske predmete, a i klavir je bio obavezan i za one kojima to nije bio glavni predmet. Apsolventi mogli su polagati završni učiteljski i umjetnički ispit.

Izvanredni su đaci uz svoj predmet morali najprije upisati pripravnu školu a zatim još dvije godine glazbene teorije.

Na ispitu izvanrednih đaka koncem drugog poljeća bili su prisutni pojedini članovi ravnateljstva kao cenzori.

Frekventanti mogli su upisati samo željeni predmet bez obzira na ostale. Tom prilikom spominjem frekventanta Miljenka Markovića, koji je bio jedan od najtalentiranijih Fabbrijevih đaka. Njemu je Fabbri nudaao stipendij za Italiju, ali je on nakon mature nastupio čelo i posvetio se studiju prava.

Glazbena je škola vrlo zaslužna što je dala niz dobrih nastavnika. Ona je dala i nekoliko umjetnika svjetskog glasa. Svi su oni stekli učiteljsku odnosno umjetničku diplomu.

Interesantan je slučaj Ive Antolković (Lhotke) za tim Vilme Nožinić i Zlate Špehar. Prve dvije diplomirane pijanistice, a druga violinistica završile su i studij pjevanja, pa je tako Iva Antolković kod nas dobro poznata učiteljica pjevanja kao i Zlata Špehar, koja je također nastupila i u operi. Vilma Nožinić bila je pak niz godina jedna od vodećih članova naše opere.

Redoviti đak Glazbene škole bio je također Pavao Marion Vlahović. On je uz teoretske predmete učio klavir, a sjećam se ga kao orguljaša u crkvi sv. Katarine. Kao apsolutno posvetio se je dirigentskom zvanju i bio je neko vrijeme dirigent u Osijeku. Na naše veliko iznenađenje on se je nekoliko godina kasnije pojavio u Zagrebu kao istaknuti tenorist poznat u Evropi i Americi. Kao takav bio je stalni gost Zagrebačke opere.

Osim glazbene škole HGZ-a postojala je u Zagrebu i privatna Kaiserova glazbena škola. Neko je vrijeme i Ernest Krauth samo privatno podučavao klavir, a nastavnici Glazbene škole HGZ-a također su i privatno podučavali. Tako je mnogo mladih ljudi imalo prilike da se glazbeno izobrazu.

Naši istaknuti glazbeni radnici Franjo Dugan (stariji), prof. dr. Božidar Širola, Josip Čanić i dr. Dragan Plamenac nisu bili đaci Glazbene škole HGZ-a nego su privatno učili glazbene predmete. Profesor matematike Franjo Dugan naš poznati skladatelj, umjetnik na orguljama i muzikolog bio je đak organiste V. Kolandera u Zagrebu. Završivši filozofski fakultet bio je profesor na gimnaziji, ali je već 1907. prekinuo s tim zvanjem i otišao u Berlin gdje je učio kompoziciju kod prof. Kahn-a, instrumentaciju i dirigiranje kod M. Brucha i kod H. Beckera orgulje, pa je na

Visokoj školi za muziku i diplomirao 1908. Osim što je kratko vrijeme bio ravnatelj škola HGZ-a on je kasnije bio profesor i rektor Muzičke akademije u Zagrebu. Profesor Visoke tehničke škole u Zagrebu, dr. filozofije i muzikologije Božidar Širola, kratko je vrijeme bio đak Glazbene škole u Karlovcu, a od 1902. on u Zagrebu nastavlja sa studijem violine kod Ladislava Škatule, a za vrijeme studija na filozofskom fakultetu on je učio kod Zajca kontrapunkt, nauku o formama, instrumentaciju i stroge forme. Kao đak Zajca on ide istim putem.

Treći profesor matematike i glazbenik je Josip Čanić, koji je učio glazbu kod V. Novaka, V. Kolandera i Zajca, a u Beču kod C. Horna i F. Schmitta, poznat je kao skladatelj i dirigent.

Poznati naš muzikolog dr. Dragan Plamenac privatno je učio klavir, a kod V. Humla violinu, dok je kod F. Lhotke kasnije učio i kompoziciju. Kao dr. iuris on je studirao muzikologiju u Parizu i Beču, gdje je i promoviran za doktora muzikologije. On je poznat i kao skladatelj.

Opera Hrvatskog zemaljskog kazališta

Ne sjećam se opere koja je prestala postojati 1902., ali sjećam se dobro razdoblja 1902—1908 kad je dominirala opereta.

Najviše su bile izvedene bečke operete, a naročito Leharova *Vesela udovica*. Od naših je opereta bila najbolja *Barun Trenk*, koja je od općinstva bila oduševljeno primljena. Uz Zajca i Albinija u ono je vrijeme i Đuro Prejac bio skladatelj opereta. Sjećam se njegove *Joce Udmanića*. Za vrijeme tih opereta bila je izvedena i jedna opera. Bila je to Humperdickova opera *Ivica i Marica*, glavne su uloge pjevale Mica Freudenreich i Irma Polak, prva pri kraju svoje velike karijere, a druga na početku. Polakica je bila tada nova zvijezda koja je sa Zvonkom Strmcem oduševljavala Zagrepčane. Velika je šteta što nas je Strmac rano ostavio (umro je u Dresdenu).

U opereti isticao se je i tenor Stanislav Jastržeb-sky, a uz njega Krista Zupančić i Micika Žličar. Dobro je bio poznat u ono vrijeme danas senior naših tenora Milan Šepec, koji je kroz niz godina bio član naše opere.

Veliki je preokret nastao u našem glazbenom životu kad je obnovljena opera 1908. god. Ravnatelj opere bio Srećko Albini, a dirigenti su bili Nikola Faller pa Milan Zuna. Među članovima obnovljene opere našli su se Ernesto Cammarota, Tošo Lesić i Bogdan Vulaković, koji su svi još koncem prošlog stoljeća, do 1900. bili aktivni članovi. Opera je počela za Zajčevom operom *Nikola Zrinjski*. Glavnu je ulogu preuzeo naš poznati umjetnik Marko Vušković koji je došao iz bečke »Volksoper«. Osim njega tu je ulogu pjevao i Bogdan Vulaković.

Osim Zvonka Strmca i Milana Šepeca malo je bilo domaćih tenora, tako da je odlaskom Jastrzebskoga došao u Zagreb opet Poljak Lubin, a nakon njega 1916. Josip Rijavec.

U početku obnovljene opere pjevao je i češki basist Kaulfus, a prije prvog rata došao je opet češki basist Rikard Flögl, koji se isticao kao Mefisto u *Faustu* i kao Kecal u *Prodanoj nevjesti*. Sjećam se jedne noći kad je oko 2 sata Flögl iziživši iz jedne gostionice i zapjevao *Im tiefen Keller*. Prozori su se samo otvarali i svi smo oduševljeno slušali i bili smo žalosni kad je taj koncert prestao. Stražar u službi nije uredovao nego je i on pobožno slušao.

Neko je vrijeme u našoj operi pjevao i češki baritonist Jan Ourednik, a između 1908. i 1911. pjevao je baritonist Vladislav Kostić, koji je i kasnije kao advokat gostovao u operi.

Zagrebačka je opera u ono doba uz navedene M. Freudenreich i I. Polak imala još istaknute pjevačice koje su dijelom u Zagrebu a dijelom u inozemstvu izobražene. Bile su to Milena Šugh, Vika Engel, Mira Korošec, Anka Horvat, Maja Štrozzi, Paula Trautner, Marta Pospišil i Mercedes Valenti.

Sjećam se dobro izvrsne Milene Šugh kao Margarete u *Faustu*, Maje Strozzi u *Traviati*, Paule Trautner u *Madame Buterfly*, Martze Pospišil kao Carmen i Mercedes Valenti u *Pikovoj dami*.

Osim domaćih najviše su bile izvedene talijanske, zatim njemačke, francuske, a i češka opera *Prodana nevjesta*.

Opera je u ono vrijeme bila na dostojnoj visini, a jedino je bilo prigovora orkestru. Malo je bilo domaćih članova, a većinu članova orkestra činili su stranci.

Pjevačka društva

U Zagrebu bilo je više pjevačkih društava, ali »Kolo«, »Sloboda«, »Sloga« i »Lisinski« zauzimali su vidno mjesto u našem glazbenom životu. Kolo, početkom stoljeća naše najveće pjevačko društvo, pod ravnanjem svog dirigenta Nikole Fallera priređivalo je osim svoga godišnjeg koncerta i orkestralne koncerte. Bili su to vojnički sastavi (53. pukovnije) pod ravnanjem kapelnika Honze. Ako su to pak bili veći koncerti s pjevačkim zborom, tada je dirigirao Nikola Faller.

Za nas mlađe Kolo je priređivalo takozvani »jour fix« na kojem je nakon glazbenog rasporeda slijedio ples. Tamo sam jednom prilikom slušao jednog umjetnika na kontrabasu, ali imena se ne sjećam.

Pjevačka su se društva obično javljala svojim godišnjim koncertima za svoje članstvo i ostale građane.

Veliki preokret u zbornom pjevanju je nastao kad su disidenti »Kola« 1910. osnovali pjevačko udruženje »Lisinski« s prvim dirigentom dr. Viktorom Benkovićem. Na svom prvom koncertu njih šesnaestorica odličnih pjevača osvojili su općinstvo. Pjevali su tada kajkavske nabožne pjesme.

Dr. Viktor Benković je među zagrebačkim ljubiteljima glazbe zauzimao istaknuto mjesto ne samo kao dirigent i organizator nego i kao solist. Odličan tenor, jedan je od rijetkih koji su bili spremni da za kraće vrijeme preuzmu i teške oratorijske uloge. Osim svoje aktivnosti prigodom osnutka »Lisinskoga« i daljnje rada u tom društvu on je tridesetih godina osnovao i Zagrebačke madrigaliste, koje je u početku i sam vodio.

Kao što je »Lisinski« oduševio naše općinstvo 1910., tako je 1919. »Glazbeno društvo intelektualaca« (GDI) pod vodstvom svog osnivača i dirigenta Rudolfa Matza također postiglo velik uspjeh.

Kod pojedinih zagrebačkih župa postojali su manji zborovi, a i pjevačka društva. Poznati su bili također i koralisti prvostolne crkve. Uz stalne pjevače u crkvama nasupali su često i zagrebački amateri solisti.

Za crkvenu je glazbu kod nas mnogo zaslužan Franjo Dugan (sen), regensi chori Filip Hajduković te Milan Zjalić, a naravno i smotra *Sv. Cecilija*, čiji je dugogodišnji urednik bio *Janko Barle*. I srednjoškolski su sudjelovali u našem glazbenom životu. Članovi srednjoškolskog kvarteta koji je osnovan 1906. godine osnovali su 1908. srednjoškolski orkestar uz pomoć prof. Dimitrija Markovića i Artura Schneidera. Orkestrom je najprije dirigirao Oskar Smodek, a nakon njega preuzeo je vodstvo prof. Schneider i konačno Leo Fritz (Lav Mirski). Kao član tog orkestra sjećam se dobro nastupa pod vodstvom L. Fritza u Hrvatskom zemaljskom kazalištu prigodom izvedbe Mozartove opere »Bastien i Bastienne«, a i koncerta u vrtu Kola u korist siromašnih učenika.

U tadašnjem malom gradu Zagrebu postojale su i dvije vojničke glazbe. Kapelnik domobranske glazbe bio je Ivan Muhvić, a zajedničke (austro-ugarske) vojske Honza, a kasnije Andro Mitrović. Te su se glazbe izmjenjivale na promenadnim koncertima na Zrinjevcu. Koncerti vojne glazbe bili su također na Strosmajerovom šetalištu kraj uspinjače. Vojne glazbe poznate su po svom mimohodu uoči vladarevog rođendana i na procesijama. Uz vojne glazbe treba spomenuti i Veteransku glazbu, koja je samo povremeno nastupala. Vojne su glazbe, odnosno njihovi članovi, sudjelovali i kod orkestralnih koncerata, a i kao plesne glazbe.

Bilo je tako u vrijeme mira, ali u ratu su vojničke glazbe imale katkada i vrlo teške zadatke.

Na Jelačićevom trgu koncem kolovoza 1914. godine sreo sam narednika domobranske glazbe Vlahovića koji je sav drhtao. Na moj upit o čemu se radi on mi je odgovorio da je njegova glazba prigodom prelaza preko Drine morala svirati pod šrapnelskom vatrom.

Komorna glazba

Za razvoj komorne glazbe u Zagrebu početkom stoljeća bili su zaslužni mnogi članovi HGZ-a; među njima su se osobito isticali dr. Aleksandar Kuhar, dr. Antun Goglia i dr. Adolf Koreizel, koji su oko sebe sakupljali ljubitelje glazbe i promicali tako komornu glazbu. Kod Gogle bilo je raznih sastava. Postojao je stalni trio u kojem je njegova supruga svirala klavir, violinu Aleksandar Kuhar a čelo je svrao sam Goglia. Kod klavirskih su kvarteta sudjelovali kao violisti dr. Koreizel ili dr. Schönstein.

Kod dr. Aleksandra Kuhara sastojao se je gudački kvartet u raznim sastavima. Mislim da je to bilo svakog petka. Kvartet je vodio sam dr. Kuhar kao prva violina, a sekondi su bili dr. Schönstein ili dr. Pack. Violu su svirali Rosenberg Ružić ili dr. Krajanski (kao bariton bio je član Lisinskoga), a kao čelist sudjelovao je Kuharov prijatelj dr. Goglia. U tom se je domu osim klasične i strane literature mnogo pažnje posvećivalo i domaćim skladbama.

Kod dr. Koreizela bilo je također stjecište ljubitelja komorne glazbe. Kao stalni su članovi bili Vjekoslav Klaić (iun.), Ladislav Škatula i A. Forray, a kod njega su svirali također Antun Kostial i njegova kćerka Felicitas, a i dr. Kuhar i dr. Goglia.

U kući Antuna Kostiala, osim njegove kćerke gušlačije njegov je sin bio čelist, a tu su kuću posjećivali Ivan Žigrović, Vinko Rauscher te dr. Kuhar i dr. Goglia.

(Nastavak slijedi)